

The University of Fiji

(An Entity of Arya Pratinidhi Sabha of Fiji)

CENTRE OF ITAUKEI STUDIES

Semester 1: Year 2023

FINAL EXAMINATION PAPER

ITK201: LANGUAGE IN CULTURAL CONTEXT

Important Instructions to Students:

1. Read the questions, instructions carefully and answer the questions.
2. You are allowed an **extra 10 minutes reading time** (during this time, you are not allowed to write with pen) and **180 minutes (3 Hours) to complete this paper.**
3. Silent, non-programmable calculators are allowed, but not supplied.
4. Write all your answers in the answer booklet provided. If you need extra sheets, please ask from the supervisor. Write your name, course code and student identification number in the answer booklet and in the attendance sheet.
5. **This Final Examination Paper is worth 100 marks contributes 50% of the total course assessments.** Students must **at least score 40%** in this final exam to pass the course.
6. This paper contains three (3) sections A, B, and C. All questions are compulsory **except** section C which has choices.
7. Write all your answers legibly. The marker has the right to award zero for answers that are not legible.
8. This is a **Closed Book Examination**. The University views plagiarism, cheating and dishonest practice as serious offences and if found, offenders are penalized.

Examination Paper Content (Format):

<u>Section</u>	<u>Question</u>	<u>Content</u>	<u>Marks</u>	<u>Suggested Time</u>
A	1-20	Multiple Choice Answer all twenty questions	20	36 minutes
B	21-28	Long Answer questions (Answer all eight questions)	40	72 minutes
C	29-33	Essays (Choose any four out of five)	40	72 minutes
		TOTAL	100	180 Minutes

Registered with the Fiji Higher Education Commission as a University under the Higher Education Act 2008.

Registration Certificate Number (RGN0020/11)

WASEWASE A – DIGDIGI DONU ENA MATANIVOLA

Wilika na vosa volai toka qo era ka sauma na taro 1 kei 2.

Sa kerekere me keitou sa bau cakacaka taka mada yani.

“Ia, da tama, Wa! Oi, Oi! (Saumi mai yasana kaduo) Wa! Oi, Oi! Oi! Vakaturaga saka ina vanua iNasaulevulevu, ena matadra na goneturaga na Tui Nasau. Vakaturaga saka tale ga ina matanitu ina kena tabacakacaka ni vuli era liutaka saka tiko na goneturaga” (Saumi mai yasana ka dua) Wa! Oi, Oi! Oi! U!

1. **Na soqo se vanua cava e dau rogo kina na mataqali vosa e volai toka qori e cake?**
 - a) soqovakalotu
 - b) koronivuli
 - c) veiqaravi vakavanua
 - d) vanua ni veivakamarautaki
2. **A cava na vuna e caka kina na tama ni bera na vakacabo?**
 - a) tamaki na ulu in yau vakaitaukei
 - b) na dokai kei na rokovi ni kamunaga
 - c) rokovi kei na dokai ni vulagi dokai
 - d) veikidavaki vakaturaga
3. **E dua vei ira qo e seqa ni rawa ni vakacacana na noda iqoligoli na kawa iTaukei.**
 - a) dainimati
 - b) benuci ni matasawa
 - c) wai ca ni koula
 - d) tei dogo ena baravi
4. **Ni da dua tiko ga na uma tamata na iTaukei, esa noda ivakarau dina na veivukei kei na veiraicitaki vata na ka e caka. Na ivakarau ni cakacaka qo na -**
 - a) veivoli
 - b) solesolevaki
 - c) veisalisoli
 - d) veisamei
5. **Ni vakamacalataki na mataqali bula vakaiyau dina eda dau taurivaka na kawa iTaukei, o cei vei iratou qo?**
 - a) veiwasei & vekauwaitaki
 - b) solia qai taura
 - c) kumuna qai vota
 - d) dumuna qa maroroya.
6. **O cei vei iratou qo e dina?**
 - a) e rui bibi me dau qase tiko na tagane ena 3 se 4 na yabaki, baleta na yalewa e yalomatua totolo
 - b) e rui bibi me dau qase tiko na yalewa ena 3 se 4 na yabaki, baleta na tagane e yalomatua totolo
 - c) vakadinadinataki vakavuniwai ni kevaka eso na goneyalewa e rui bera sara na nodra vakawati, sa na rawarawa na vakaluveni
 - d) ena gauna qo, na gauna vinaka ni vakawati ni tagane na yabaki 31

7. **E dua vei iratou qo e sega ni wili ena vakaloloku ni mate. O cei vei iratou oqo?**
 a) sogo ni katuba kei na idola ni katuba
 b) vakabogi va, vakabogi tini
 c) vakabogidrau, tuva ulu
 d) ivakana vakataratara
8. **O cei o ira na marama era mai moce tiko ena vanua e davo tiko kina na yago ni mate ni se bera ni lai bulu?**
 a) weka
 b) kovana
 c) bikabika
 d) reguregu
9. **Na vuna e buli kina na lawa iTaukei oya me -**
 a) maroroi na bula ni tamata
 b) maroroi na nodra iyau kei na manumanu
 c) me biuta na tamata cala kin a mataveilewai itauke
 d) me itatarovi ni vakacaca se ivalavala kaukaua
10. **E dua vei iratou qo e sega ni wili ena itotogi vakavanua eliu -**
 a) ore
 b) veikaraci
 c) valenivivesu
 d) veivakatalai
11. **O cei e toka e ligana na lewa ni vanua?**
 a) turaga ni vanua kei ira na qase ena loma ni yavusa
 b) turaga ni vanua kei na liuliu ni vanua
 c) liuliu ni vanua kei na matanivanua
 d) liuliu ni vanua
12. **O cei e dodonu me liutaka na yavusa kina tiko vinaka, bula galala kei na tiko sautu?**
 a) sauturaga
 b) bati
 c) matanivanua
 d) turaga
13. **E dua e sega ni wili me noda vakabauta makawa vakaViti -**
 a) bula tiko na yaloi koya sa mate
 b) yalodra na sa mate ena maroroi keda na bula
 c) caka na vakatatabu ni mate me dua ni lesu tale mai na yaloi koya sa mate
 d) yaloi koya sa mate e lesu vua na Kalou
14. **E dau soli na tiki ni qele me -**
 a) isere-ni-wa ni kuna
 b) mei mudu ni liga
 c) mei covicovi ni draudrau
 d) vakatawa ni bula

15. E dua na magiti era dau vakayagataka na Bati ni bera ni ra lako ena ivalu -
a) dinu ni valu
b) magiti ni ivalu
c) ivakana
d) ivakana I valu
16. O cei e sega ni dina baleta na veisusu dina vakaitaukei?
a) E veivolekati na vuvale
b) E levu na veitaratara voleka
c) Era vakila na gone ni ra lomani vakalevu
d) Era saumi na meimei mera mai veisusu
17. E dua ve iratou qo e qito vakavanua vakaViti
a) veitau cici
b) veitau nita
c) veitau cicivaki kuila
d) veisisivi lade
18. E dua vei iratou qo e sega ni dina baleta na vakana yalo -
a) Era dau laki veikacivi mai o ira era voleka sara vei koya e mate
b) Sa vodo tiko mai na yalo ni sa bibi na uluna
c) Ena vinakata ga na yalo me yawaki ira na tamata kei na manumanu
d) Edau vakarautaki tu yani na Kakana e dau taleitaka me mai kania
19. Na veibatiki e dua na veiwekani vakavanua ka vakaraitaki ena -
a) veisamei
b) wainivanua
c) ika
d) Kakana
20. Era itutu kece vakavanua vaka vo ga e dua -
a) matanivanua
b) turaganikoro
c) sauturaga
d) gonedau

(20 na maka)

WASEWASE B - SAUMA VAKALELEKA NA TARO OQO

E walu (8) na taro ena wasewase qo ka mo SAUMA KECE na taro ena yatuvosa leleka.

(40 na maka)

21. Wilika na vosa vakarautaki e volai toka qo e ra ka sauma na taro.

Vakaturaga saka ina vanua i Nasaulevulevu, ena matadra na goneturaga na Tui Nasau. Vakaturaga saka tale ga ina matanitu ina kena tabacakacaka ni vuli era liutaka saka tiko na goneturaga. (saumi mai yasana ka dua) Wa! Oi! Oi! Oi! U! "E dua saka na batina lailai sa mai tuberi saka tiko ena kemuni serau. Na kamunaga saka qo, o ni sa mai qalovi saka tiko kina vakaturaga, ena kena mai sikovi saka tiko na neitou delaniyavu, me mai dolavi na neitou koronivuli vou. Ni sa mai kidavaki saka tale tiko ga kina na gone turaga"

- a) A cava na inaki ni ka e vakacabori tiko?
- b) A vanua cava e cabo tiko kina?
- c) Na kena icavuti?
- d) Na yaca buli ni Turaga e cabo tiko kina?
- e) Na bati ni cava e vakacabori tiko qo?

(5 na maka)

22. E solegi Viti ena daku ni kuila e dua na butobuto levu ni bera ni cabe mai na Lotu Vakaristo ena veivakararamataki ni vosa in Kalou. Era vakaogai ira vakalevu ena veivaluvaluti. Vakamacala mada ena veitaro e ra.

- a) A cava e vakavuna na ivalu?
- b) Ni bera na ivalu, na vakakarau cava mera cakava?
- c) Vola mada na yaca ni dua na ivalu o kila kei rau na vala tiko ena gauna eliu
- d) Na vakacaca cava e dau cakava na ivalu vei ira?

(5 na maka)

23. E vakayavu kaukauwa tu na nodra bula noda qase ena so vakabauta vakaViti makawa. Digitaka e dua na vakabauta vakaViti ka tasereka vakavinaka na vakasama e kovuti kina. E moica vakacava na noda rai, itovo kei na ivakarau ni bula?

(5 na maka)

24. E tiko na veisusu vaka-Viti e da kila ia sa veisau na gauna. Vakamacalataka na nomu nanuma me baleta e dua na veisusu vinaka ena gauna oqo

(5 na maka)

25. E tu na veika eda vakatatabutaka ena noda bula na iTaukei. E tiko na vuna e salavata kaya. Vakamacalataka mada e dua.

(5 na maka)

26. E na ulutaga ni vakawati, e solia na Kalou e tolu na yavu me buli cake kina, na bula ni vakawati ka me vuavuai. Vakamacalataka mada na tolu na yavu oqori.

(5 na maka)

27. Na veivakatalai e dua na itotogi levu e dau caka ena gauna e liu. Na cava na nomu nanuma ena gauna oqo, me caka tale se sa kua. Na cava na vuna?

(5 na maka)

28. A cava na itavi ni valenivolavola ni yasana? Tukuna ka vakamacalataka na nodra itavi e tolu na cakacaka tiko ena valenivolavola ni yasana?

(5 na maka)

WASEWASE C - SAUMI TARO VAKABALAVU

Digia ka sauma ga e va (4) na taro ena wasewase qo.

(40 na maka)

29. NA VEILIUTAKI VAKATURAGA

E dau vure na leqa ni nodra vakayagataka cala na noda Turaga na nodra itutu ena veidraki ni bula duidui. Vakaraitaka mada vakadodonu na nomu nanuma ena itukutuku oqo.

(10 na maka)

30. NA ITUTU KEI NA ITAVI VAKAVANUA

Digitaka ga e LIMA ka vakamacala vakaleleka ena nodra itavi kei na itutu vakavanua -

a) Na turaga	e) Na bete
b) Na goneda	f) Na matanivanua
c) Na sauturaga	g) Na vunivalu
d) Na mataisau	h) Na batileka

(10 na maka)

31. VAKAVAKARAU KI NA BULA VAKAWATI

Na veidutaitaki ni loloma dina kei na loloma Iasulasu (dodomo) ena rawa in vukea na gonetaganese goneyalewa e nakinaki tiko me vakawati me toboka ka kila na kedrau duidui ni bera ni qai vakatulewataka na nona digdigi. E vukei ira tale ga na sa tiko rawa ena vakawati mera kila na itekitekivu ni leqa ena loma ni vakawati kevaka era a vakacalai taumada ena loloma lasulasu. E rawa tale ga ni vukei ira mera kila na gaunisala mera vakadodonutaka kina na cala. Vakatautauvatataki rau mada na mataqali loloma oqori me kilai na veika erau duidui kina? Digitaka e Ono (6) na veika e rawa ni rau veidutaitaki kina.

(10 na maka)

32. VAKAMACALA MADA ENA VEIULUTAGA OQO

Digitaka ga e RUA ka sauma vakavinaka

- a. Na noda taukeni qele na itaukei
- b. Na noda iqoligoli na itaukei
- c. Na qito vakaviti

(10 na maka)

33. NA SOQO NI VAKAMAU VAKAIITAUKEI

O raica mai e dua na soqo ni vakamau vakaiitaukei ni ra qarava na veiwekani. Era dodoliga yani ena Kakana kei na iyau ni vakamau, ka ra kana, gunu ka tara vata na ogaoga kece ni vakamau. O ira na Vavalagi kei na idia e dui qarava sara ga na matavuvale na nodra vakamau. Na ivakarau ni vakamau cava o na gadrevi me vakayacori vei iko se vei ira na luvemu. Na cava na vuna o digitaka kina na ivakarau ni vakamau oqori? Vakamacala kina vakavinaka.

(10 na maka)

Sa cava eke na veitarogi